

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ АКЦЕНТУАЦІЙНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Правильна постановка наголосу – це необхідна ознака грамотного мовлення, отже засвоєння акцентологічних норм є важливим елементом вивчення фонетичної системи української мови.

Носії мови запам'ятовують наголос у ході вивчення мови, поступово засвоюють його від рідних та оточення, закріплюють норми вимови в школі. Тим не менше, навіть серед тих, для кого українська мова є рідною, досить часто трапляються порушення акцентологічних норм. Неправильно наголошені слова часто-густо можна почути по радіо, телебаченню, з вуст викладачів, митців і журналістів.

Акцентування слів в українській мові має особливості, що спричиняють складність їхнього засвоєння як носіями мови, так і іноземцями. По-перше, наголос в українській мові *вільний*, або *різномісний*, він може припадати на будь-який склад слова. Наприклад, наголошуватися може перший склад (випадок, кидати, коледж, маркетинг), другий (абихто, гуртожиток, легкий, середина), третій (симетрія, цікавіший, український) і т. д. Деякі слова мають варіанти наголошування, як-от: алфавіт і алфавіт, вовняний і вовняний, весняний і весняний, завжди і завждии, також і також, помилка і помилка.

По-друге, наголос української мови буває *нерухомий* і *рухомий*. Відповідно до цієї характеристики можна виділити кілька акцентних типів відмінюваних слів:

а) слова, що мають постійний наголос на основі (іноземець – іноземця – іноземцю, комп'ютер – комп'ютера – комп'ютеру, червоний – червоного – червоному, кради – краду – крадеш – краде, вісіти – вісиш – вісить);

б) слова (переважно прикметники), що мають постійний наголос на закінченні (новий – нового, новому, близький – близького – близькому);

в) слова, у яких при змінюванні наголос переходить з основи на закінчення (олівець – олівця – олівцю, гурток – гуртка – гуртку);

г) слова, які в різних формах мають наголос і на основі, і на закінченні (вчитель – вчителя – мн. вчителі – вчителів, взяти – візьму – візьмеш, візьме – візьмуть – взяла, взяли, говорити – говорю – говориш).

Відсутність закріплення наголосу за певним складом (як, скажімо, у польській, французькій та інших мовах), а також його рухомість роблять цю фонетичну особливість справжнім каменем спотикання для іноземних студентів.

Саме тому робота з наголосами повинна бути обов'язковим елементом кожного уроку. Удосконалення акцентологічних навичок має здійснюватися на різних етапах вивчення мови, зокрема при вивченні лексики, словотвору й морфології, а також при навчанні читання.

Студенти повинні знати лексико-граматичні (розрізнявальні) функції наголосу, наприклад у формах родового відмінка однини й називного відмінка множини іменників середнього роду і жіночого роду: нового вікна – нові вікна, великого дзеркала – великі дзеркала, цієї книжки – ці книжки, красивої зірки – красиві зірки. Об'єктом вивчення є також слова-омофони: батьківщина (вітчизна) – батьківщина (спадок), вигода (користь) – вигода (зручність), відомість (список) – відомість (повідомлення), замок - замок тощо.

Викладачеві варто застосовувати деякі прийоми, що зроблять процес вивчення наголосів більш ефективним. Наведемо деякі з них.

Наприклад, можна опрацювати наголошування трьох дієслів руху:

везти – я везу – ти везеш – він везе – ми веземо – ви везете – вони везуть;

вести – я весу – ти весеш – він весе – ми весемо – ви весете – вони весуть;

нести – я несу – ти несеш – він несе – ми несемо – ви несете – вони несуть.

Правильна вимова слів запам'ятовується легко, оскільки в усіх формах наголошеним є кінцевий голосний. Крім того, таке наголошування останнього складу властиве всім похідним дієсловом, наприклад: відвезти, завезти, перевезти, привезти, розвести тощо, за винятком тих, що мають наголошений

префікс *ви-*: вивезти, вивести, винести. Подібні спостереження допоможуть студентам засвоїти правильну вимову значної кількості слів.

На особливу увагу заслуговує система наголошування частини іменників жіночого і чоловічого роду, які мають у множині акцентоване закінчення, але при поєднанні з кількісними числівниками *два, три, чотири* виступають з відтягненим наголосом, тобто таким, як в однині. За зразок можна використати такі форми: паспорт – *мн.* паспорти, паспортів, але два (три, чотири) паспорти; записка – *мн.* записки, записок, але дві (три, чотири) записки. Засвоївши ці моделі, студенти правильно вживатимуть слова з подібним акцентуванням, як-от: аеропорт – аеропорти, 2 (3, 4) аеропорти; директор – директори, 2 (3, 4) директори; новина – новини, 2 (3, 4) новини, помилка – помилки, 2 (3, 4) помилки.

Таким чином, ефективність вивчення акцентологічних норм української мови досягається наскрізною роботою з наголосами, а також шляхом опрацювання системних закономірностей акцентування деяких форм слів.

Література

1. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові / В. М. Винницький – К. : Рад. школа, 1984. – 158 с.
2. Орфоепічний словник української мови : у 2 т. / [уклад. М. М. Пещак та ін.]. – К. : Довіра, 2001. – Т. 1. – 955 с.; 2003. – Т. 2. – 918 с.
3. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посібн. / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 240 с.
4. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум : навч. посібн. / О. А. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.